

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

คนชนบทเป็นส่วนใหญ่ของประเทศ เพราะกว่าสามในสี่ของคนไทยอาศัยอยู่ในชนบท มักอยู่รวมกันเป็นชุมชนที่เรียกว่า "หมู่บ้าน" ตามทะเบียนหมู่บ้านของกรมการปกครอง ประเทศไทยมีหมู่บ้านทั้งหมดถึงหกหมื่นหมู่บ้าน นอกจากความสำคัญของหมู่บ้านในเชิงปริมาณแล้ว หมู่บ้านยังเป็นสถาบันพื้นฐานของชุมชนชาวไทย ทั้งในแง่การผลิต การดำรงชีวิต ความคิดความเชื่อ ระบบการอยู่ร่วมกัน เพราะว่าแต่เดิมสถาบันหลักของสังคมไทยก็มีหมู่บ้านและรัฐ บ้านหมายถึงหมู่บ้าน เมืองก็คือรัฐ คำว่า "เมืองบ้าน" เป็นคำพูดโบราณ หมายถึงการรวมของสองสถาบันเข้าด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม ชุมชนหมู่บ้านไทยในแต่ละภาคก็จะมีพื้นฐานความเป็นมา และปัจจัยทางประวัติศาสตร์ต่างๆ เช่น สถาปัตยกรรมศาสตร์ ประชากร ระบบการเมืองในท้องถิ่น ระบบสังคม ที่แตกต่างกัน จึงส่งผลให้สภาพสังคม เศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านไทยแต่ละแห่ง มีวิถีทางเฉพาะเป็นของตนเอง ดังนั้น แม้จะมีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงระดับประเทศที่พร้อมกัน แต่ก็อาจได้รับผลกระทบที่แตกต่างกันได้

ประเทศไทยจะเปิดการค้ามาก่อน พ.ศ. 2398 หรือไมก็ตาม แต่หลังสนธิสัญญาบาวริง พ.ศ. 2398 เป็นช่วงที่ระบบทุนนิยมแทรกเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้นเรื่อยๆ เป็นทางการ ทำให้ประเทศไทยถูกรวมเข้าสู่ระบบทุนนิยมโลกชัดเจนมากขึ้น โดยการติดต่อกับประเทศศูนย์กลางหรือประเทศตะวันตก ซึ่งเข้ามาได้ตรงเอาทรัพยากรธรรมชาติจากประเทศที่ล่าปล้นแล้ว ไปเป็นวัตถุดิบในการผลิตของตน โดยผ่านระบบตลาดและบริษัทข้ามชาติ

ชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ได้รับความสนใจ ทางด้านความหลากหลายของลักษณะทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์การเป็นสถานีการค้าอันยาวนาน ระบบการติดต่อสัมพันธ์กับชนชั้น โดยเฉพาะภาคใต้ฝั่งตะวันออกที่มีลักษณะเด่นเฉพาะ ไม่ใ้รกรงเจ้ารัฐโลกตะวันตก เป็นวิถีชีวิตแบบ นริเวศ

ที่ราบชายฝั่งทะเล และยังรวมไปถึงความโดดเด่นด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะที่นครศรีธรรมราชซึ่งมีประวัติเก่าแก่ยาวนาน น่าจะทำให้หมู่บ้านภาคใต้แห่งนี้มีลักษณะพิเศษต่างไปจากภาคอื่นๆ และอาจเป็นพื้นฐานที่น่าไปสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างไปจากที่อื่นๆ ด้วย

จึงน่าจะสนใจว่า กิจกรรมทางการค้า การผลิต ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกนั้น มีลักษณะและที่มาอย่างไร ผสานกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จะมีผลหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงในด้านกิจกรรมการผลิต การดำรงชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้านไทยภาคใต้อย่างไร

แม้ช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมานี้ จะมีงานวิจัยต่างๆ โดยเฉพาะวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทยภาคต่างๆ แต่ยังคงขาดการศึกษาในภาคใต้ และการพยายามสร้างแนวคิดในการวิเคราะห์และวิเคราะห์ดำเนินการวิจัยแบบเฉพาะของตน จะช่วยเพิ่มความน่าสนใจให้กับงานวิจัยมากขึ้น นอกเหนือไปจากผลที่ได้จากการวิเคราะห์ที่ว่า แต่เดิมชุมชนหมู่บ้านไทยภาคใต้อยู่กันอย่างไร และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2435 หลังการปฏิรูปราชการแผ่นดินในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะมีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเศรษฐกิจ อย่างไร และยังเป็นที่น่าสนใจเพิ่มเติมว่า คุณค่าบางอย่างที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่นภาคใต้ จะสามารถนำกลับมาใช้ในวิถีการดำเนินชีวิต การผลิตแบบปัจจุบันได้หรือไม่ และอย่างไร อันอาจจะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางการพัฒนาแบบใหม่ ที่ไม่ใช้การเน้นเฉพาะการเติบโตทางด้านวัตถุ แต่เพียงอย่างเดียว

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจ วิถีการดำเนินชีวิต รวมทั้งวัฒนธรรมของชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านนครศรีธรรมราช ก่อน พ.ศ. 2435
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหมู่บ้านนครศรีธรรมราช
3. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบจากระบบทุนนิยมและนโยบายของรัฐบางประการ ที่มีต่อชุมชนนครศรีธรรมราช ในช่วง พ.ศ. 2435-2504

ขอบเขตของการศึกษา

1. ศึกษาค้นคว้าถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านนครศรีธรรมราช ในอดีต ช่วงก่อน พ.ศ. 2435
2. ศึกษาเฉพาะหมู่บ้านที่ได้แบ่งแยกไว้ 3 ประเภท คือ หมู่บ้านทานา หมู่บ้านทาสวน และหมู่บ้านประมง เป็นหลัก
3. ศึกษาค้นคว้าถึงผลกระทบจากนโยบายรัฐและการขยายตัวของทุนนิยมโลก ที่มีต่อชุมชนหมู่บ้านนครศรีธรรมราช
4. ศึกษาสภาพสังคม เศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านนครศรีธรรมราช ในช่วง พ.ศ. 2435 ถึง 2504
5. ศึกษาค้นคว้าถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อ ผลักการผลิต ความสัมพันธ์ทางการผลิตเป็นหลัก และอาจรวมถึงโครงสร้างส่วนบนในบางกรณี

สมมติฐานของการศึกษา

1. สภาพสังคม เศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านชาวนครศรีธรรมราช มีลักษณะเป็นการผลิตแบบยังชีพ (Subsistence) และมีความพอเพียงในตัวเอง (Self-sufficiency)
2. ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกชุมชนหมู่บ้านนครศรีธรรมราช เริ่มมีมากขึ้นในช่วงเวลาหลังประเทศไทยมีการขยายการค้าติดต่อกับประเทศพัฒนาแล้ว
3. ระบบเครือญาติ การช่วยเหลือ การแบ่งปัน ทั้งภายในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน เป็นตัวขัดขวางระบบตลาด และการกำเนิดระบบทุนนิยมจากภายในหมู่บ้าน
4. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเกิดจากการขยายตัวของทุนนิยมโลกเป็นสำคัญ

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าจะใช้

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) เป็นหลัก และใช้ข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) และเอกสารชั้นสอง (Secondary Sources) ประกอบในการวิเคราะห์

ใช้แนวคิดสังคมเศรษฐกิจ (Socio-economic Formation) ซึ่งประกอบด้วย วิธีการผลิต (Mode of Production) และโครงสร้างส่วนบน (Superstructure) เป็นกรอบในการพิจารณา

กรอบในการวิเคราะห์

ในการศึกษาชุมชนหมู่บ้านนครศรีธรรมราช ได้แบ่งชุมชนหมู่บ้านออกเป็น 3 ประเภท ตามกิจกรรมการผลิต ได้แก่ ชุมชนทานา ชุมชนทาสวน ชุมชนประมง และเป็นการศึกษาโดยให้ความสำคัญในการวิเคราะห์ไปทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์ จะไม่ได้จำกัดการพิจารณาอยู่ที่ตัวแปรทางโครงสร้างเศรษฐกิจที่ประกอบไปด้วย พลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตเท่านั้น หากแต่พิจารณาถึงตัวแปรอื่นๆ ในแง่มุมที่อาจเข้ามาเกี่ยวข้องหรือเข้ามากระทบต่อโครงสร้างเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น สภาพทางภูมิศาสตร์ และระบบทางวัฒนธรรม เป็นต้น

ในส่วนของโครงสร้างทางเศรษฐกิจ มุ่งพิจารณาที่พลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตของหมู่บ้านทั้งสามประเภทว่า แต่ละประเภทมีลักษณะเป็นอย่างไร มีศักยภาพในการผลิตและความสามารถในการพึ่งตนเองได้มากหรือน้อยเพียงใด

และพิจารณาตัวแปรทางภูมิศาสตร์ เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรที่มีความแตกต่างกัน น่าจะส่งผลต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และอาจส่งผลกระทบไปจนถึงระดับโครงสร้างทางเศรษฐกิจก็เป็นได้ เป็นต้น

รวมทั้งศึกษาถึงปัจจัยทางวัฒนธรรม หรือระบบทางวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้าน ว่ามี

ลักษณะทางกิจกรรมอย่างไร แบ่งแยกได้เป็นที่ประเภท และมีอะไรเป็นแก่นสารหลักที่ซ่อนตัวอยู่เบื้องหลังกิจกรรมเหล่านั้นบ้าง

ประกอบกับศึกษาถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรเหล่านั้น ซึ่งตัวแปรตัวหนึ่งอาจสัมพันธ์ หรือ มีผลกระทบต่อตัวแปรอีกตัวหนึ่งหรือหลายตัวก็ได้ ในการศึกษาโดยไม่พิจารณาแบบแยกส่วน อาจทำให้เห็นถึงการโยงใยของตัวแปรเหล่านั้นได้ ในการศึกษาหลายๆ ตัวแปรพร้อมๆ กันดังกล่าว บางครั้งจำเป็นต้องศึกษาผ่านวิธีการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดการพิจารณาครอบคลุมได้มากกว่า เฉพาะแง่มุมทาง เศรษฐกิจ เท่านั้น

ในอดีต การศึกษาหมู่บ้านโดยมากมักใช้ข้อมูลจากฝ่ายรัฐเป็นหลัก บางครั้งอาจเป็นการให้ภาพหรือบรรยากาศในสายตาของรัฐ หรือแง่มุมที่รัฐสนใจเท่านั้น ดังนั้น ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาจะพยายามใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นหลัก ประกอบกับข้อมูลชั้นทุติยภูมิอื่นๆ

ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลง จะศึกษาถึงศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงสังคมจากภายใน สังคมเอง ว่าเกิดจากความขัดแย้งภายในสังคมเองหรือไม่ และศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากภายนอกสังคม ซึ่งเป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงในสายตาที่มองจากหมู่บ้านเป็นหลัก และพิจารณาถึงตัวแปรต่างๆ ว่า เป็นปัจจัยผลักดันหรือยับยั้งในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

โดยในการศึกษาจะพิจารณาถึงภาพ หรือบรรยากาศของชุมชนหมู่บ้านก่อนช่วง พ.ศ. 2435 โดยทั่วไปก่อน แล้วจึงพิจารณาว่าช่วง พ.ศ. 2435-2504 มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร โดยศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงต่อหมู่บ้าน หลังจากนั้นจึงศึกษาชุมชนหมู่บ้านเอง ในช่วง พ.ศ. 2435-2504 ในแง่มุมของตัวแปรต่างๆ ว่าเป็นอย่างอื่นอีกทีหนึ่ง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

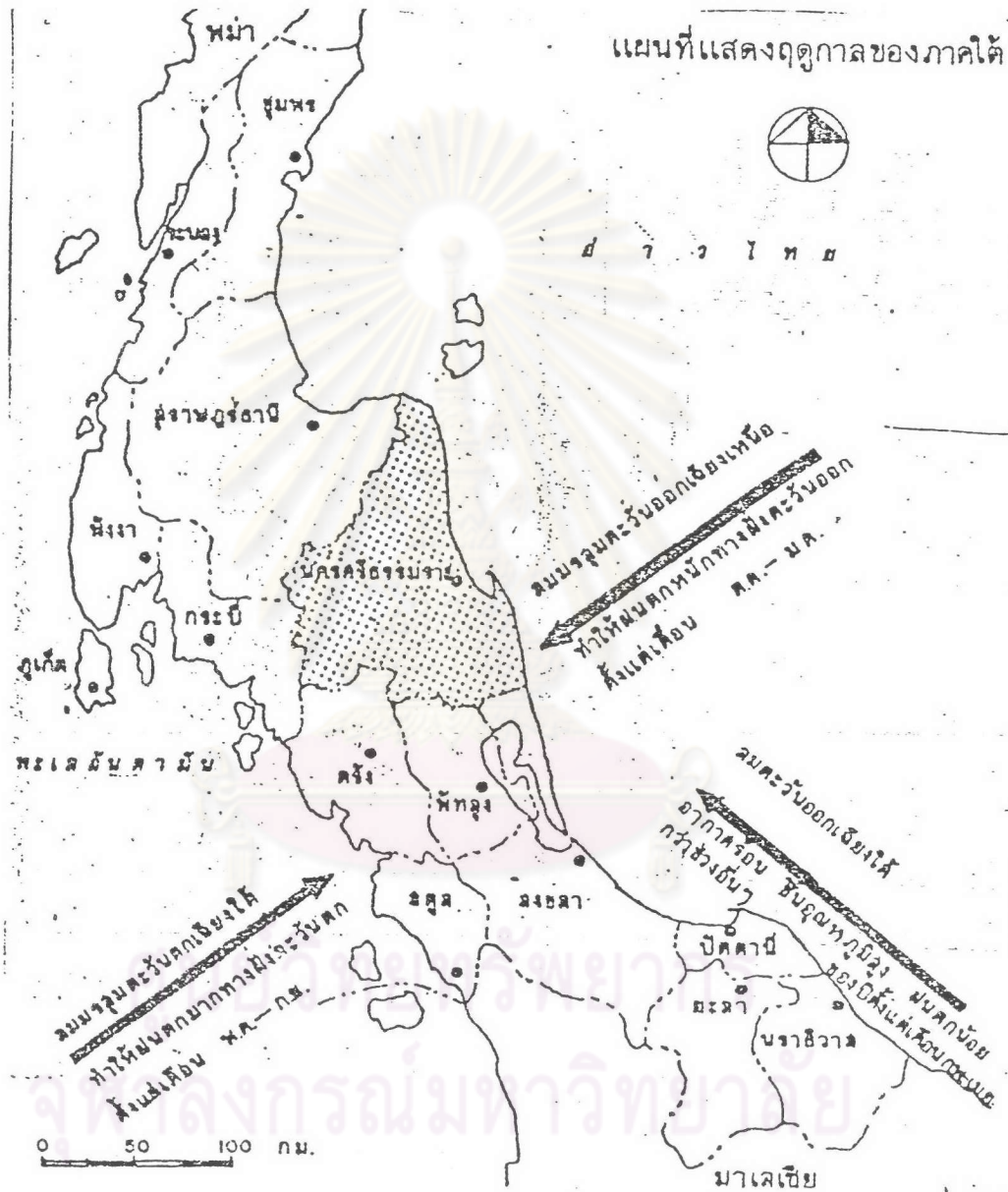
1. ได้รับความรู้เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต สภาพสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ของชุมชนหมู่บ้านแต่ละแบบในนครศรีธรรมราช

2. ได้รับความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหมู่บ้านนครศรีธรรมราช
3. ได้รับความรู้เกี่ยวกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านแต่ละแบบ

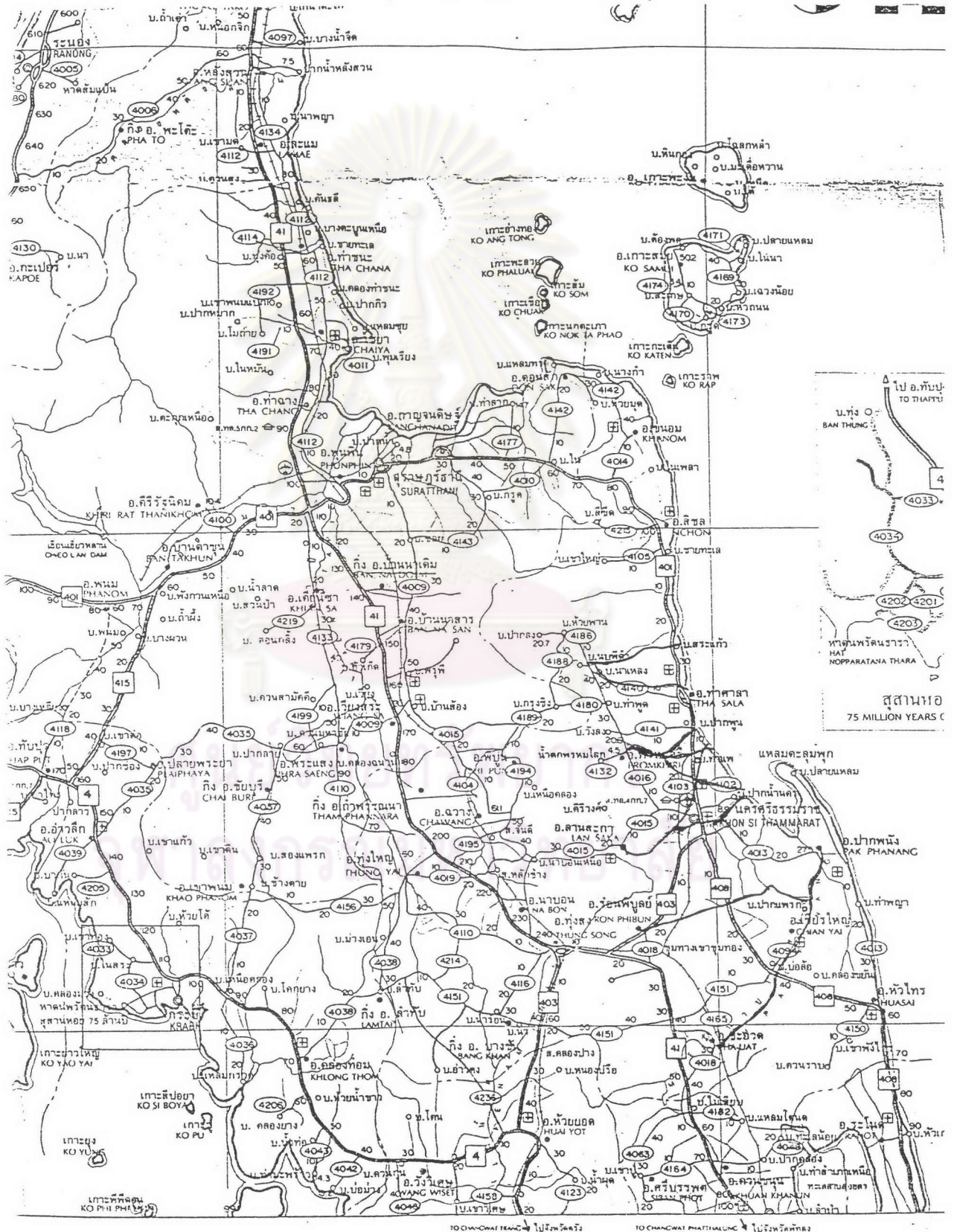
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงฤดูกาลของภาคใต้

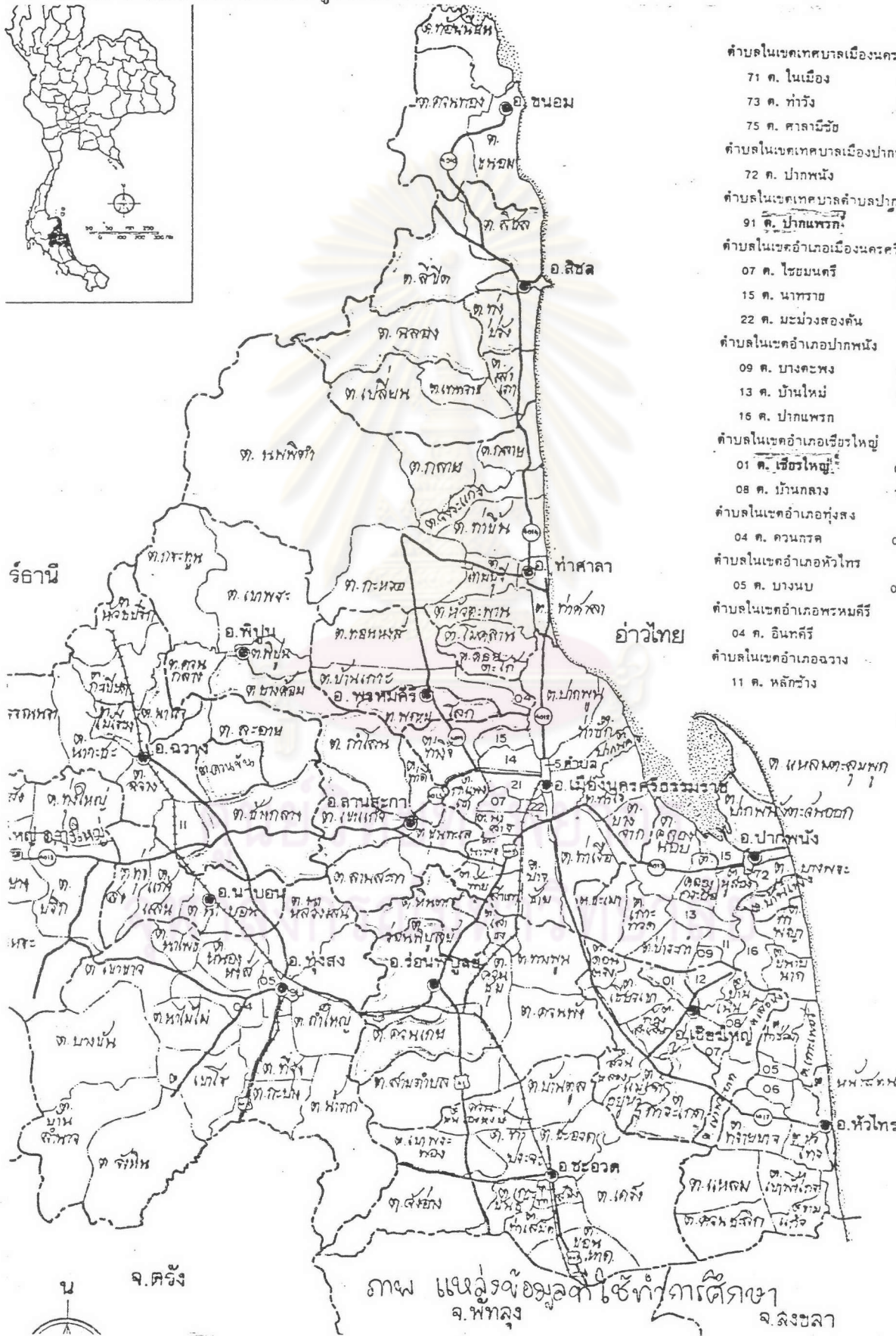
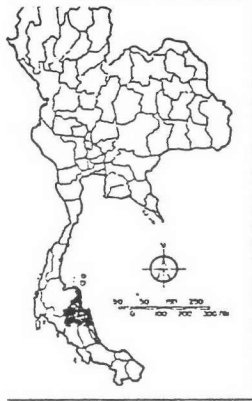

ที่มา: กรมอุตุนิยมวิทยา

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงเส้นทางเรือเหนือ

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงแหล่งข้อมูลที่ใช้ทำการศึกษา

- ตำบลในเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช
 - 71 ต. ในเมือง
 - 72 ต. คลัง
 - 73 ต. ท่าวัง
 - 74 ต. นา
 - 75 ต. ศาลาไม้ชัย
- ตำบลในเขตเทศบาลเมืองปากพอง
 - 72 ต. ปากพอง
- ตำบลในเขตเทศบาลตำบลปากพริก
 - 91 ต. ปากพริก
- ตำบลในเขตอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช
 - 07 ต. ไชยมนตรี
 - 14 ต. นาเคียน
 - 15 ต. นาทราย
 - 21 ต. โพธิ์เส
 - 22 ต. มะม่วงสองต้น
- ตำบลในเขตอำเภอปากพอง
 - 09 ต. บางตะพง
 - 11 ต. บางคาบ
 - 13 ต. บ้านใหม่
 - 15 ต. ปากพริก
 - 16 ต. ปากพริก
- ตำบลในเขตอำเภอเชียรใหญ่
 - 01 ต. เชียรใหญ่
 - 07 ต. ท่ายนนาน
 - 08 ต. บ้านกลาง
 - 12 ต. โสฬามาก
- ตำบลในเขตอำเภอกงสูง
 - 04 ต. ควนกรด
 - 05 ต. ชะมาย
- ตำบลในเขตอำเภอหัวไทร
 - 05 ต. บางนบ
 - 06 ต. บ้านราม
- ตำบลในเขตอำเภอพระหมดรี
 - 04 ต. อินทคีรี
- ตำบลในเขตอำเภอฉวาง
 - 11 ต. หลักบัว

ภาพ แหล่งข้อมูลที่ใช้ทำการศึกษา
จ. พัทลุง จ. สิงขลา